

Et slør bag et røgslør: UKÄ's 2015-evaluering af den svenske forskeruddannelse

Af Morten Nørholm, universitetslektor i pedagogik, docent i pedagogik, ph.d.; Vetenskaplig ledare av forskargruppen Praxeologi på Uppsala universitet (<http://www.praxeologi.edu.uu.se/>).
Email: morten.norholm@edu.uu.se

Jeg tror det er vigtigt at man som undervisende forsker eller forskende underviser principielt opponerer mod den form systematiserede evalueringer har fået.¹ Lige nu er – i Sverige – UKÄ's 2015-evaluering af den svenske forskeruddannelse aktuel. UKÄ evaluerer et undervisningsprogram (forskeruddannelsen) som jeg mener i sin tur er et intrikat system af evalueringer/selvevalueringer med selvfremstillinger, eksplicite/implicitte bedømmelser, eksaminationer osv. Det kan naturligvis være en god ide at undersøge en forskeruddannelses kvalitet. Det er også det eksplicite udgangspunkt for evalueringen. Med baggrund i min forskning vil jeg dog løfte visse systematiske reservationer frem.

Min pædagogiske evalueringsforskning har stået på de seneste 20-25 år og har haft fokus på den egentligt pædagogiske funktion (dvs. den sociale og symbolske funktion, jf. titlen på min afhandling) af evalueringer. I rækken af teoretiske udgangspunkter for min forskning udgør Émile Durkheim, Gaston Bachelard, Pierre Bourdieu og bl.a. Staf Callewaerts tidlige arbejder de mest væsentlige, men også andre af de franske epistemologer og andre klassiske teorier er relevante. Jeg kan henvise til den svenske biblioteks-database DiVA hvor alle mine artikler er registreret (<http://www.diva-portal.org/smash/search.jsf?dswid=-4243>).

Den vigtigste publikation i denne sammenhæng er artiklen ”Social alkymi, konsekration, reproduktion” hvor jeg resumerer, analyserer og kritiserer publikationen ”Evaluering af forskningsrådssystemet i Danmark” som kom i 2009. Artiklen er publiceret i *Praktiske Grunde* nr. 1, 2011. (<http://praktiskegrunde.dk/praktiskegrunde1-2011-noerholm.pdf>)

En væsentlig konklusion i artiklen er at en pædagogisk funktion af Forskningsrådssystemet i Danmark (det som svarer til det svenske Vetenskapsrådet) er at forhindre produktionen af ny erkendelse, især på grund af et ensidigt fokus på hvordan en ansøgning om midler skal opbygges, og ikke på kriterier for forskningens kvalitet. Som om det er en selvfølgelighed at hvis metoden anvendes systematisk, sikres resultaternes kvalitet, ifølge en instrumentel positivistisk filosofi.

---

¹ Dette er en dansk udgave af min debatartikel ”En ridå bakom en dimridå”. Den svenske original er bragt i *Universitetsläraren*, et netbaseret nyhedsbrev fra Sveriges Universitetslärarförbund, SULF (<http://universitetslararen.se/2015/06/10/en-rida-bakom-en-dimrida/>). Fordi jeg er ansat på Uppsala universitet, er de svenske forhold mere nærliggende at forholde sig til end fx de danske, men tendensen kender ingen grænser. UKÄ er UniversitetsKanslerÄmbetet, den myndighed som i Sverige har ansvaret for universiteterne.

Dels fremmes eksisterende forskning på bekostning af det nye, *dels* suggereres og naturaliseres en idemæssig forestilling om at en eventuel metodisk anvendelse af den stipulerede metode sker på grund af en beskrivelse af metoden og ikke på grund af sociale præferencer (dvs. pr. *habitus*). Med det sidste skjules desuden at sorteringen af hvem der får respektive ikke får midler, også foregår i overensstemmelse med sociale forskelle. Socialt dominante, allerede privilegerede forskere privilegeres yderligere, mens ikke-dominante, allerede ikke-privilegerede forskere mister deres små privilegier. Anbefalingerne i evalueringen af Forskningsrådssystemet i Danmark forstærker disse effekter af det som blev evalueret, Forskningsrådssystemet i Danmark.

Pointen her er at *dels* har den svenske forskeruddannelse som evalueringssystem samme pædagogiske funktion som et forskningsrådssystem, *dels* har UKÄ's evaluering af den svenske forskeruddannelse samme funktion som evalueringen af Forskningsrådssystemet i Danmark.

Systematiserede evalueringer, som fx UKÄ's evalueringer (som tilhører det jeg kalder normale evalueringer) udgør med andre ord en systematisk forhindring for at forstå og forklare det som evalueres. Og det samme gælder evalueringssystemet forskeruddannelse. En stipuleret systematisk fremgangsmåde skjuler at hvis den samme metode anvendes under forskellige omstændigheder, opnås ikke-sammenlignelige resultater. Og det skjules at hvis metoden anvendes metodisk, skyldes det ikke regelfølge, men at metodens regler vælges og anvendes pr. *habitus*, som socialt betinget præference. Desuden udgør evalueringerne en systematisk forhindring for netop denne indsigt, frem for alt i og med en naturalisering af fremgangsmåden.

Et slør bag et røgslør, altså.

Læser man andre normale evalueringer, ser man tydeligt en systematisk tendens til hvilke former for anbefalinger som gives. Allerede inden UKÄ's evaluering af forskeruddannelsen er færdig, er det derfor muligt at signalere hvilke anbefalinger der kommer i evalueringen: flere metodekurser som genfortæller en *story* om hvordan det burde fungere ifølge en idebåret forestilling, stærkere social kontrol og styring af forskningen gennem medlemskab af forskergrupper, større internationalt samarbejde som forstærker denne sociale kontrol, osv. Det betyder mindre tid for en forskerstuderende til i praksis at lære sig at forske, dvs. agere socialt i et forskersamfund, færre muligheder for en forskerstuderende til stædigt at forfølge sine egne forskningsinteresser og mindre tid for en forskerstuderende til at lære sig teoretisk at forstå dette og betingelserne for det. En forskerstuderende lærer sig i stedet at tale om forskning på den rette måde, og lærer sig hverken at forske eller at forstå mulighedsbetingelserne for forskning og forskeruddannelse.

Udvikles forskeruddannelsen efter disse anbefalinger, kommer altså også forskeruddannelsen til at fungere som en systematisk forhindring for at en forskerstuderende lærer sig at forske og at producere ny erkendelse. Denne forhindring udgør den egentligt pædagogiske funktion af evalueringssystemet forskeruddan-

nelse. Den pædagogiske funktion af UKÄ's evaluering af forskeruddannelsen i Sverige bliver at forstærke disse effekter.

Når staten – som i tilfældet med både Vetenskapsrådet i Sverige og Forskningsrådssystemet i Danmark – prioriterer finansieringen af forskning, sker det ganske vist pr. stedfortræder, nemlig pr. evaluerende specialist. Men det er som om staten ikke har en interesse i at der produceres nye indsigter, ny erkendelse. Den eneste grund til overhovedet at have et moderne universitet er dog at der også skal findes plads til at vedtagne sandheder systematisk kan udfordres. Ellers er der stor risiko for at staten hersker despotisk, jf. Immanuel Kant som mente at i moderne samfund skal vedtagne sandheder, som direkte er i statens interesse, udfordres af en præcis lige så legitim position på universitetet for at teste sandhedsværdien af de vedtagne sandheder. Denne strid skal foregå inden for universitet og udgør ingen trussel mod en demokratisk stat. Tværtimod sikrer striden mellem fakulteterne at staten ikke hersker despotisk.

Men i stedet for at være til fordel for det moderne universitet med mange forskellige forskningstraditioner, ser det ud som om en bureaukratiserende elite, på vegne af en tilbagetrukket stærk stat har haft held til pr. kup at tilrane sig magten over universitetet og at monopolisere kundskabsproduktionen med evalueringer som middel. Denne elite er både selvsupplerende og selvkonsekrerende (koopterende, jf. desuden Ingegerd Gunvik-Grönbladhs svenske doktorsavhandling, se: <https://shar.es/1tThue>) hvilket forstærker funktionen. Ganske vist bestemmer alle relativt autonome grupper selv deres regler. Men når sorteringen som i dette tilfælde foregår pr. administrativ, bureaukratiserende logik (fokus på orden og systematik, metoden osv.) og ikke pr. videnskabelig logik (den bedste indsigt vinder), forstærkes en anti-demokratisk funktion. Deraf desuden betegnelsen bureaukratiserende elite frem for en bureaukratisk elite fordi det sidste kunne signalere at en administrativ allokering spillede den vigtigste rolle – jf. implikationen hos Catherine Bell af forskellen mellem *ritual* og *ritualiseret praktik*: det er ikke de praktiske handlinger *i sig selv* som har et indhold og betydning; det er en vis foranderlig praktik som socialt tillægges en vis rituel værdi eller symbolsk betydning. Jf. også Max Webers diskussion af hvordan bureaukratiet parasiterer når bureaukraten begynder at tænke selv.

Min forskning har også vist at fx den meta-evaluerende, normative forskning bag evalueringer, den såkaldte evalueringsforskning (forskning som ledsager evalueringer, og som er af legitimerende nødvendighed for disse evalueringer), *i sig selv* udgør en stærk trussel mod en videnskabelig forskning. Ikke fordi normativ forskning konkurrerer med videnskabelig viden; det er helt forskellige ting. Problemet er at det underforstås at selv resultater fra administrativt initieret og administrativt styret forskning, fx evalueringer/evalueringsforskning, har samme status som videnskabelige fund, trods det faktum at evalueringer/evalueringsforskning ikke overholder videnskabens regler. Fx behandles de svar som gives i de inter-

views og spørgeskemaer som benyttes i evalueringer, end ikke i overensstemmelse med metodebogen. I stedet behandles de som om resultatet umiddelbart fremgår som en selvfølgelighed.

På dansk kaldes den slags forskning typisk 'anvendt forskning', uanset at forskningen hverken er anvendt (jf. Ludwig Wittgensteins diskussioner af at følge en regel, hvilket kræver en regel for at følge en regel, hvilket i næste omgang kræver en regel for at følge reglen om at følge en regel osv. i en uendelig regres) eller forskning i videnskabelig forstand (jf. Durkheims og Bourdieus distinktioner). Hvis det desuden var så enkelt som det suggereres i fx evalueringer, som normalt har karakter af opinionsundersøgelser, og som derfor meget billigere kunne produceres på et ministerielt forkontor, hvad skal vi så med et universitet?

Vi skal frem for alt ikke diskutere ud fra et sådant udgangspunkt. I stedet ser jeg det som nødvendigt systematisk og aktivt at opponere mod anvendelsen af evalueringer af enhver slags, inklusive normativ, evaluerende forskning som alene fungerer legitimerende for allerede socialt nødvendige politisk-administrative dispositioner – dispositioner som i sin tur ser ud til at inkludere en ødelæggelse af et moderne universitet.

Ud over det som angives ovenfor, kendetegnes et moderne universitet af forskningsbaseret undervisning i den betydning at det er samme person som underviser og forsker. Med forskning i tjenesten findes denne mulighed; uden forskning findes muligheden ikke fordi forskningsfinansieringen kontrolleres af den tilbagetrukne stærke stat. Med UKÄ's evaluering som middel udvikles det moderne universitet mod et universitet efter det moderne hvor forskning og undervisning gennemføres af forskellige personer/grupper med forskellige sociale karakteristika og således at en tilbagetrukket stærk stat styrkes på bekostning af produktionen af ny indsigt/erkendelse.

Monopoliseringen af kundskabsproduktionen med evalueringer som middel indebærer at kun en vis form for forskning kan produceres, og dermed at kun en vis form for forskning kan anvendes i undervisningen – med den konsekvens at den tilbagetrukne stærke stat kan herske despotisk *som om* det skete på baggrund af forskning udvalgt som den kvalitativt bedste og ikke som den socialt set mest adækvate.

Desuden skal vi alle holde op med at blande alting sammen og indse de alvorlige konsekvenser af at det sker. Vi må kræve at den som vil føre politik, fører politiken pr. politiske stillingstager og ikke pr. kvasi-undersøgelser initieret af en dominant, bureaukratiserende elite. Og vi må kræve at den som vil udøve forskning, generobrer definitionsretten og forsker pr. videnskabelig rekonstruktion og ikke pr. administrativ logik. Hvis dette ikke sker, er det altødelæggende ikke alene for et moderne universitet, som allerede nu er næsten helt forsvundet, men desuden for moderne samfund og for demokratiet som har brug for begge positioner, den normale og udfordrerens.